

УДК 657:336. 012

Тимошенко І. О.,*начальник головного управління економіки та інвестиційної політики Рівненської обласної державної адміністрації*

SWOT-АНАЛІЗ ЯК ФАКТОР СТРАТЕГІЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті висвітлено методи аналізу соціально-економічного середовища регіону з використанням SWOT-аналізу при розробці стратегій сталого розвитку з врахуванням потреби залучення громадськості до цього процесу та використання передових підходів у стратегічному плануванні. Стаття покликана активізувати застосування інструменту SWOT-аналізу при визначенні стратегічних орієнтирів розвитку.

Ключові слова: SWOT-аналіз, стратегія, планування, державне управління, прогнозування, сталий розвиток, регіональний розвиток.

В статье освещены методы анализа социально-экономической среды региона с использованием SWOT-анализа при разработке стратегий устойчивого развития с учетом необходимости привлечения общественности к этому процессу и использование передовых подходов в стратегическом планировании. Статья призвана активизировать применение инструмента SWOT-анализа при определении стратегических ориентиров развития.

Ключевые слова: SWOT-анализ, стратегия, планирование, государственное управление, прогнозирование, устойчивое развитие, региональное развитие.

The classification of financial results as objects of account is selected for integration of two systems of calculation of income – after the standards of accounting and Tax code. The subsystem of accounts of record-keeping of financial results of entrepreneurial activity is developed including the current chart of accounts.

Keywords: income, profit, loss, income, expenses, accounts.

Постановка проблеми. В основу розробки плану реалізації Стратегії регіонального розвитку як базової управлінської моделі для регіону на середню та довгострокову перспективу закладається низка важливих принципів, серед яких основними є цілісність, об'єктивність, науковість, гласність, самостійність, рівність та дотримання загальнодержавних інтересів. Ці принципи визначені ст. 2 Закону України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України" [2].

Водночас, механізм розроблення, погодження, подання для затвердження та виконання державних цільових програм визначено Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм” [3].

Прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку регіону розробляються на основі комплексного аналізу демографічної ситуації, стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу, конкурентоспроможності вітчизняної економіки, оцінки досягнутого рівня розвитку економіки і соціальної сфери та з урахуванням впливу зовнішніх політичних, економічних та інших чинників і очікуваних тенденцій зміни впливу цих факторів у перспективі.

Разом з тим, досвід стратегічного програмування на регіональному рівні вказує на нагальну потребу постійного удосконалення підходів до цієї проблеми, зокрема, щодо більш широкого використання місцевого наукового і виробничого потенціалу, залучення підприємницьких кіл та застосування європейських моделей програмування регіонального розвитку. Наближення до європейських стандартів дає змогу у подальшому легко інтегруватись до різноманітних програм транскордонного співробітництва, інноваційно-інвестиційного розвитку, а також полегшує поглиблення співпраці області у зовнішньоекономічній сфері.

Пріоритетні програми Рівненської області, розроблені впродовж 2010-2011 рр., побудовані саме за такими принципами. Серед них: “Програма інвестиційного розвитку Рівненської області на 2010-2012 роки”, “Програма науково-технічного та інноваційного розвитку Рівненської області на 2011-2013 роки”, “Програма розвитку малого підприємництва в Рівненській області на 2011-2012 роки”, “Середньостроковий план реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2015 року “Західна брама”.

Ключовим елементом плану реалізації Стратегії регіонального розвитку є SWOT – матриця Рівненської області. При її розробці було застосовано традиційні методи опрацювання статистичної інформації, а також залучено громадськість, підприємницькі та наукові кола області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над цією тематикою працювали такі зарубіжні науковці, як І. Ансофф, П. Браун, Е. Р. Вайнінг, Л. А. Пал, Д. С. Савицький, Г. Фішер, Ф. Ніколс, Р. Вілсон та ін. Їхні праці присвячені розгляду різних аспектів стратегічного планування та методології їх впровадження.

Серед вітчизняних науковців – роботи у сфері стратегічного планування О. В. Берданова, В. М. Вакулєнка, В. А. Ребало, В. Є. Романова, Ю. П. Шарова та ін. Сьогодні потребують подальших досліджень питання стратегічного планування та практичні підходи щодо його застосування на регіональному рівні.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є висвітлення та обгрун-

тування сутності та ролі організації SWOT– аналізу для визначення оптимальних напрямків стратегічного розвитку на прикладі Рівненської області.

Відповідно до мети передбачено вирішити такі завдання:

– дослідити складові організації SWOT-аналізу використання ресурсного потенціалу області;

– обґрунтувати можливі як результативні, так і негативні наслідки нераціонального визначення напрямків (сфер) державної підтримки на засадах забезпечення ефективних економіко-організаційних умов сталого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. SWOT-аналіз – аналіз у стратегічному плануванні, що полягає в розділенні чинників і явищ з урахуванням чинників впливу внутрішнього та зовнішнього середовища [1; 4].

Внутрішнє середовище:

– сильні (Strengths) сторони – позитивний вплив;

– слабкі (Weaknesses) сторони – негативний вплив.

Зовнішнє середовище:

– можливості (Opportunities), що відкриваються при його реалізації – позитивний вплив;

– небезпеки (Threats), пов'язані з його здійсненням – негативний вплив.

Відпрацьована методом "мозкового штурму" модель лягла в основу розпорядження голови Рівненської облдержадміністрації від 8 квітня 2011 року № 165 "Про середньостроковий план реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2015 року "Західна брама".

Результати дослідження таких чинників науковцями та практиками області дали можливість змодельовати SWOT-матрицю Рівненської області з урахуванням оцінки її ресурсного потенціалу.

Сильними сторонами з позицій привабливості економіко-географічних характеристик є чимало показників.

1. Географічне розташування на перетині трансєвропейських автомобільних та залізничних транспортних магістралей.

Область межує з Республікою Білорусь (зона *Тарифного союзу*) та знаходиться на відстані 140 км до країн ЄС.

2. Значні запаси корисних копалин у безпосередній близькості від магістральних залізниць та автомобільних шляхів:

– найближчі до кордонів ЄС поклади будівельного каменю (гранітів, діоритів, габро);

– єдині в Україні розвідані родовища бурштину;

– унікальні поклади базальтів, придатних для виготовлення високо-ефективних ізоляційних матеріалів;

– понад 20% зальноукраїнських запасів торфу;

– значні поклади туфів, зернистих фосфоритів, сировини для виготовлення будівельних матеріалів (*глина, пісок, вапняки, крейда, мергелі*), скла та фарфору (*каоліни*);

– вагомі запаси мінеральних вод.

3. Один із найвищих в Україні показників заліснення – наявні лісові ресурси достатні для розвитку деревообробної та меблевої промисловості, заготівлі лісових ягід, грибів, лікарських рослин, розвитку туристично-рекреаційної галузі.

4. Водні запаси області достатні для забезпечення функціонування та розвитку промисловості, сільського та житлово-комунального господарства, вирощування риби, туристично-рекреаційних потреб, малої гідроенергетики.

5. Достатньо родючі ґрунти у південній лісостеповій зоні області; значні площі меліорованих земель у поліській зоні, придатні для вирощування жита, льону, картоплі, кормових культур, використання їх як пасовищ.

6. Наявність значних місцевих енергетичних потужностей (Рівненська АЕС, поряд – Хмельницька АЕС), які використовуються не у повному обсязі; природний газ подається до 18 із 20 регіонів області; достатньо розвинені мережі розподілення електроенергії, газу та води.

7. Розвинені хімічна промисловість, виробництво будівельних матеріалів та скловиробів, харчова та деревообробна промисловість, є значні виробничі потужності в машинобудуванні та легкій промисловості, які використовуються не у повному обсязі.

8. Багатогалузеве сільське господарство з багатими історичними традиціями, яке забезпечує значний відсоток загальноукраїнського виробництва цукрових буряків, картоплі, молока, м'яса. Зернових та овочевих культур вирощується в достатній кількості для забезпечення власних потреб області та часткового продажу в інші регіони.

9. Всі населені пункти області забезпечені закладами торгівлі, розвивається ресторанний та готельний бізнес.

Реалізуються обласні програми облаштування сільських доріг, реформування та розвитку житлово-комунального господарства.

10. Достатня забезпеченість трудовими ресурсами, в тому числі робітничих та інженерних професій.

Мононаціональний склад населення, низький рівень злочинності, суспільна стабільність.

11. Наявність понад 3 000 пам'яток історії, культури та архітектури, а також заповідників, природних та ландшафтних парків, збережена автентична історико-культурна спадщина Полісся і Волині.

До слабких сторін можна віднести такі проблемні питання економічного, екологічного та соціального розвитку області.

1. Значні дисбаланси у розвитку господарського комплексу і соціальної сфери області в розрізі галузей, районів та міст, зокрема:

– обсяги виробництва продукції харчової, легкої та машинобудівної промисловості області менші ніж у ряді сусідніх областей (Львівська, Волинська, Хмельницька), низький рівень використання наявних виробничих площ у зазначених галузях;

– основні обсяги промислового виробництва в області забезпечують підприємства шести регіонів із 20-ти, натомість сумарний обсяг виробництва у чотирьох регіонах (Заріченський, Корецький, Демидівський райони та м. Острог) становить 0,3% загальнообласного.

2. Значний ступінь зносу основних засобів та їх моральна застарілість, найбільше в сільському господарстві, переробній промисловості, на транспорті, в житлово-комунальному господарстві, закладах охорони здоров'я.

Велика енергоресурсоємність устаткування, що знижує конкурентоспроможність продукції місцевих виробників.

3. Більшість продукції сільського господарства виробляється в господарствах населення з відповідно низькою продуктивністю праці.

Низький рівень впровадження сучасних агротехнологій у рослинництві і тваринництві.

Значна частина продукції сільського господарства області не відповідає міжнародним стандартам, що унеможливує її експорт.

Державна підтримка розвитку сільського господарства недостатня, а окремих пріоритетних для регіону галузей (*льонарство*) – відсутня взагалі.

4. Фінансова система України не дає можливості належним чином розвивати сільське господарство та будівельну галузь, вирішувати житлову проблему.

Ресурси місцевих бюджетів області недостатні для забезпечення повноцінного функціонування і модернізації установ освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства.

5. Вкрай низька якість доріг місцевого значення. Енергетична інфраструктура в сільських населених пунктах потребує невідкладної модернізації. Природний газ підведений лише до 52 відсотків населених пунктів області. В регіоні 20 аварійних шкіл та значна кількість аварійних і пристосованих будівель закладів охорони здоров'я, соціального захисту, культури. В занедбаному стані чимало пам'яток історії та архітектури.

6. Ґрунти в північній поліській частині області, постраждалій внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, малородючі. На Поліссі значна кількість непродуктивних угідь, зношені меліоративні системи, ґрунти потребують вапнування.

У південній густонаселеній лісостеповій частині області земельні ділянки сильно розчленовані, що утруднює формування крупних земельних масивів, необхідних для ведення високорентабельного рослинництва і тваринництва.

7. Ускладненість дозвільних процедур, зокрема для організації видобутку корисних копалин (зокрема *буриштину*), відведення земельних ділянок (*в першу чергу, лісових земель*) для виробничих потреб, будівництва.

Як результат аналізу впливу зазначених чинників на перспективу зміцнення економічної бази області та збалансований соціальний розвиток, доцільними при умові ефективного адміністративно-організаційного за-

безпечення є наведені нижче напрями адміністративного менеджменту на ближчу перспективу.

1. Ефективне використання та розвиток виробничого і ресурсного потенціалу області в умовах:

- розширення співробітництва України та регіону з країнами ЄС, СНД, Близького і Далекого Сходу;
- сприятливої кон'юнктури ринку на продукцію місцевих виробників (зокрема хімічної промисловості, сільського господарства, харчової та деревообробної промисловості, виробництва будівельних матеріалів та скло-виробів, машинобудування).

2. Суттєве зростання обсягів інвестицій у господарський комплекс та соціальну сферу області за рахунок:

- забезпечення в регіоні сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату;
- спрощення реєстраційно-дозвільних процедур;
- впровадження податкових пільг для легкої промисловості, сільсько-господарського машинобудування, енергоефективних технологій, готельного бізнесу;
- запровадження ринку землі сільськогосподарського призначення;
- підписання Урядом та забезпечення реалізації Угоди щодо регіонального розвитку області між Рівненською обласною радою та Кабінетом Міністрів України.

3. Випереджаючий розвиток транзитного і туристично-рекреаційного потенціалу області та відповідної інфраструктури в умовах підготовки та проведення Євро-2012, підписання Україною з ЄС та країнами СНД угод щодо спрощення руху товарів, капіталів, робочої сили.

4. Підвищення життєвого рівня населення області, покращання умов життєзабезпечення за рахунок:

- суттєвого зростання доходів;
- поліпшення ситуації на ринку праці;
- ефективного функціонування комунальної інфраструктури, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, туризму, фізичної культури і спорту.

5. Поліпшення екологічної ситуації в регіоні, збереження, раціональне використання та відновлення природних ресурсів, реалізація ефективних заходів запобігання та ліквідації наслідків природних стихій і техногенних аварій.

Поряд з цим, необхідно врахувати можливі негативні наслідки з метою їх попередження та уникнення. Серед них, насамперед:

1. Зниження ділової активності у світі, в Україні та регіоні, погіршення ситуації на ринках збуту продукції місцевих виробників.

2. Відсутність поліпшення ситуації у фінансовій системі України, високі кредитні ставки та складні умови отримання кредитів.

Погіршення інвестиційного рейтингу України з відтоком іноземного капіталу з області та України.

3. Висока залежність галузей господарського комплексу від імпорتنих енергоносіїв (хімічна промисловість, виробництво будівельних матеріалів), а також імпорتنі сировини та комплектуючих (енергетика, хімічна, частково деревообробна та легка промисловість, машинобудування). Ризики пов'язані із ситуацією на світовому ринку цієї продукції та станом міждержавних стосунків з основними діловими партнерами України.

4. Відсутність належної державної підтримки аграрного сектору, подальша невизначеність із термінами та умовами запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення.

5. Відсутність належної державної фінансової підтримки функціонування та розвитку установ охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту, модернізації об'єктів інфраструктури життєзабезпечення населення (*зокрема сільських територій*).

6. Недостатні темпи і незбалансованість впровадження Програми економічних реформ, посилення адміністративного тиску на бізнес, відсутність або недостатнє реформування дозвільної системи (*зокрема щодо користування надрами*).

7. Високий рівень інфляції, зменшення реальних доходів населення з відповідним погіршенням ситуації на внутрішньому ринку товарів, робіт і послуг.

8. Відтік кваліфікованих кадрів за межі області за відсутності належної підготовки трудових ресурсів (*зокрема працівників робітничих професій*).

Висновки. На основі викладеного SWOT-аналізу сформульовані цільові пріоритети плану реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку області, серед яких:

– модернізація виробничого потенціалу та стимулювання ділової активності;

– комплексне використання ресурсного, транзитного і туристично-рекреаційного потенціалу області;

– розвиток людського потенціалу, підвищення життєвого рівня населення та якості послуг соціальної і гуманітарної сфер;

– створення середовища, комфортного для проживання населення.

Подальшим кроком є відпрацювання конкретних стратегічних напрямів (завдань), змісту і термінів реалізації заходів, відповідальних за виконання, а також очікуваний результат та критерії досягнення цілей.

Література:

1. Берданова О. В., Терличка В. В. / Берданова О. В. // Основи стратегічного планування. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. (електронна версія рукопису), 2005. – С. 124.

2. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України : закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1087.461.0>.

3. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм : постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 року № 106. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=106-2007-%EF>.

4. Шаров Ю. П. / Шаров Ю. П. // Стратегічне планування та реалізація політики на центральному, регіональному та місцевому рівнях: Навч. посіб. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – С. 56.

5. Вікіпедія. Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/SWOT_Analysis (визначення).